

Sosiaali- ja terveysvaliokunta

Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi tartuntatautilain 16 ja 22 §:n muuttamisesta

JOHDANTO

Vireilletulo

Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi tartuntatautilain 16 ja 22 §:n muuttamisesta (HE 15/2021 vp): Asia on saapunut sosiaali- ja terveysvaliokuntaan mietinnön antamista varten. Asia on lisäksi lähetetty perustuslakivaliokuntaan ja hallintovaliokuntaan lausunnon antamista varten.

Lausunnot

Asiasta on annettu seuraavat lausunnot:

- perustuslakivaliokunta PeVL 7/2021 vp
- hallintovaliokunta HaVL 3/2021 vp

Asiantuntijat

Valiokunta on kuullut (etäkuuleminen):

- hallitusneuvos Liisa Katajamäki, sosiaali- ja terveysministeriö
- lakimies Mirka-Tuulia Kuoksa, sosiaali- ja terveysministeriö
- erityisasiantuntija Maija Neva, sosiaali- ja terveysministeriö
- ylilääkäri Paula Tiittala, sosiaali- ja terveysministeriö
- lainsäädäntöneuvos Heini Färkkilä, oikeusministeriö
- ylitarkastaja Outi Leinonen, Rajavartiolaitos
- aluehallintoylilääkäri Laura Nikunen, Etelä-Suomen aluehallintovirasto
- johtava asiantuntija Jari Jalava, Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL)
- infektioylilääkäri, tartuntataudeista vastaava ylilääkäri Asko Järvinen, Helsingin ja Uudenmaan sairaanhoitopiiri
- toimialajohtaja Juha Jolkkonen, Helsingin kaupunki
- ylilääkäri Kirsi Valtonen, Vantaan kaupunki
- johtajaylilääkäri Jyri J. Taskila, Länsi-Pohjan sosiaali- ja terveystalujen ja sairaanhoitopiirien kuntayhtymä
- lakimies Jean-Tibor IsoMauno, Suomen Kuntaliitto
- yhteiskuntasuhdepäällikkö Anna Sotaniemi, Finnair Oyj
- toimitusjohtaja Ari Vuorentausta, Lapland Hotels
- lakimies Kai Massa, Matkailu- ja Ravintolapalvelut MaRa ry

Valiokunta on saanut kirjalliset lausunnot:

Valiokunnan mietintö StVM 6/2021 vp

- Etelä-Karjalan sosiaali- ja terveyspiiri Eksote
- Kymsote – Kymenlaakson sosiaali- ja terveystalvelujen kuntayhtymä
- Lapin sairaanhoitopiiri
- Ahvenanmaan maakunnan hallitus
- Finavia Oyj
- HUS Diagnostiikkakeskus

HALLITUKSEN ESITYS

Esityksessä ehdotetaan muutettavaksi tartuntatautilakia. Esityksessä ehdotetaan täsmennettäväksi aluehallintovirastolla olevaa mahdollisuutta määrätä pakollinen terveystarkastus. Sääntelyyn esitetään lisättäväksi myös virkasuhteiselle kunnan ja sairaanhoitopiirin tartuntataudeista vastaavalle lääkärille mahdollisuus tehdä yksittäistä henkilöä koskeva päätös pakollisesta terveystarkastuksesta sellaisessa tilanteessa, jossa se olisi välttämätöntä yleisvaarallisen tai yleisvaaralliseksi perustellusti epäillyn tartuntataudin leviämisen ehkäisemiseksi.

Esityksessä ehdotetaan lisäksi säädettäväksi yleisvaaralliseen tai valvottavaan tartuntatautiin sairastuneen tai perustellusti sairastuneeksi epäillyn ja näille taudeille altistuneen tai perustellusti altistuneeksi epäillyn henkilön velvollisuudesta antaa itseään koskevia tietoja asiaa selvittävälle terveydenhuollon ammattihenkilölle.

Laki on tarkoitettu tulemaan voimaan huhtikuussa 2021.

VALIOKUNNAN YLEISPERUSTELUT

Yleistä

Hallituksen esityksen mukaan (s. 14) esityksen tavoitteena on selkeyttää nykyistä pakolliseen terveystarkastukseen liittyvää sääntelyä aluehallintoviraston toimivallan osalta. Selkeyttämisellä varmistetaan, että aluehallintoviraston toimivalta on yksiselitteinen. Pakollista terveystarkastusta koskevalla päätöksellä yleisvaarallisen tai myös ennalta tuntemattoman, yleisvaaralliseksi perustellusti epäillyn tartuntataudin leviämistä saadaan tehokkaasti ehkäistyä.

Tavoitteena on myös vahvistaa ja nopeuttaa tartuntatautien torjuntatyötä antamalla kunnan ja sairaanhoitopiirin tartuntataudeista vastaavalle lääkärille uusi tehtävä tilanteissa, joissa tartuntataudin leviämisen ehkäisemiseksi olisi välttämätöntä tehdä yksittäistä henkilöä koskeva päätös pakollisesta terveystarkastuksesta.

Tietojen antamista koskevan sääntelyn muutoksen tavoitteena on vahvistaa tartuntatautien torjuntatyöstä vastaavien viranomaisten mahdollisuuksia toimia tartuntatautilain edellyttämällä tavalla tartuntatautien leviämisen ehkäisemiseksi ja jäljittämiseksi.

Sosiaali- ja terveysvaliokunta pitää esityksen tavoitteita kannatettavina ja ehdotettuja säännösmuutoksia tarpeellisina tartuntatautien leviämisen ehkäisemiseksi. Säännökset selkeyttävät toi-

Valiokunnan mietintö StVM 6/2021 vp

mintamalleja. Ehdotetut muutokset ovat luonteeltaan yleisiä, eivätkä ne siten koske vain covid-19-epidemian torjuntaa. Esitys ei myöskään sisällä nimenomaisia maahantuloon liittyviä säännöksiä. Valiokunta kuitenkin katsoo, että muutoksilla on tästä huolimatta merkitystä myös parhaillaan meneillään olevan covid-19-epidemian leviämisen estämisessä. Lisäksi valiokunta kiinnittää huomiota voimassa olevan tartuntatautilain 14 §:n perusteluihin, joiden mukaan tarttuvat taudit eivät tunne rajoja, ja lisääntyvä liikkuvuus voi nopeuttaa tarttuvien tautien leviämistä. Tästä johtuen tarttuvien tautien torjunnasta vastaavien toimijoiden tulee vastata uusiin haasteisiin viivytyksittä ja toimia joustavasti. (HE 13/2016 vp, s. 37)

Pakolliset terveystarkastukset

Tartuntatautilain 14 §:ssä säädetään vapaaehtoisista terveystarkastuksista ja rokotuksista, 15 §:ssä kohdennetuista terveystarkastuksista ja 16 §:ssä pakollisista terveystarkastuksista.

Tartuntatautilain 16 §:ää ehdotetaan täsmennettäväksi säätämällä, että aluehallintoviraston päätös 14 tai 15 §:n mukaiseen terveystarkastukseen osallistumisen pakollisuudesta voi kohdistua yksittäiseen tai useaan henkilöön.

Perustuslakivaliokunnan mielestä (PeVL 7/2021 vp, s. 4) pakollista terveystarkastusta koskeva päätös voi jo voimassa olevan lain 16 §:n nojalla kohdistua yksittäiseen tai useaan henkilöön, jos se on välttämätöntä yleisvaarallisen tartuntataudin leviämisen ehkäisemiseksi. Pakollisen terveystarkastuksen henkilöllistä kohdetta määrittävä lisäysehdotus 16 §:n 1 momenttiin ei siten muuta voimassa olevaa oikeustilaa.

Myös hallituksen esityksen perusteluissa on todettu, että voimassa olevan lain 16 §:n sanamuoto vaikuttaisi mahdollistavan sekä yleiset että yksilökohtaiset päätökset siitä, että 14 tai 15 §:n mukaiseen terveystarkastukseen osallistuminen olisi pakollista (s. 13). Siten voimassa olevan 16 §:n sanamuoto viittaa siihen, että tämä toimivalta on aluehallintovirastoilla jo nykyisen 16 §:n nojalla. Sosiaali- ja terveysvaliokunnan saaman selvityksen mukaan tarkoituksena ei ole luoda uusia, esimerkiksi kaikkiin maahan saapuviin henkilöihin kohdistuvia, kategorisia velvoitteita tai rajoituksia, jotka edellyttäisivät nimenomaista ja riittävän täsmällistä sääntelyä.

Sosiaali- ja terveysvaliokunta toteaa, että tartuntatautilain sääntelystä on koronaepidemian aikana esiintynyt erilaisia tulkintoja siitä, voiko pakollista terveystarkastusta koskeva päätös kohdistua yksittäiseen tai useaan henkilöön. Valiokunta toteaa, että näin ollen lakiehdotus vastaa esityksessä mainittua tavoitetta toimivallan selkeyttämisestä. Vaikka lakiehdotus ei tältä osin tuo varsinaista uutta sisältöä voimassa olevaan sääntelyyn, valiokunta pitää tarkoituksenmukaisena, että säännöstä tältä osin selkeytetään.

Näytteenotto pakollisen terveystarkastuksen yhteydessä

Perustuslakivaliokunta toteaa lausunnossaan (s. 4), että lakiehdotuksessa ei tarkemmin määritellä pakollisena toteutettavan terveystarkastuksen sisältöä ja laajuutta, koska ne määräytyvät perustelujen mukaan tartuntataudista riippuen lääketieteellisin ja epidemiologisin perustein (s. 5). Perustuslakivaliokunta kiinnittää huomiota siihen, että esityksen perustelujen mukaan henkilön nänielusta otettavaa näytettä ei kuitenkaan voitaisi ottaa henkilön vastustaessa näytteenottoa, sil-

Valiokunnan mietintö StVM 6/2021 vp

lä siitä voisi aiheutua [lain 15 §:n 2 momentissa tarkoitettua] merkittävää haittaa tutkittavalle (HE 15/2021 vp, s. 38).

Näytteen ottaminen voi perustuslakivaliokunnan mukaan puuttua merkittävällä tavalla perustuslain 7 §:ssä turvattuun henkilökohtaiseen koskemattomuuteen ja perustuslain 10 §:ssä määriteltyyn yksityiselämän suojaan, johon kuuluu muun muassa yksilön oikeus määrätä itsestään ja ruumiistaan (ks. esim. PeVL 15/2015 vp, s. 3 ja siinä viitattu käytäntö). Voimassa olevassa laissa tarkoitettu näytteenoton aiheuttama merkittävä haitta tutkittavalle on sinänsä perusteltu rajoitus. Perustuslakivaliokunta kiinnittää kuitenkin huomiota siihen, että mikäli terveystarkastuksen pakollinen toteuttaminen yleisvaarallisen tartuntataudin tai yleisvaaralliseksi perustellusti epäillyn tartuntataudin leviämisen ehkäisemiseksi on 16 §:ssä tarkoitettulla tavalla välttämätöntä ja sen katsotaan lääketieteellisin ja epidemiologisin perustein välttämättä edellyttävän myös onnistunutta näytteenottoa henkilön nenänielusta, ei pelkästään perustelulausuman varaan ole mahdollista perustaa sanotun kaltaista ehdotonta rajausta pakollisen terveystarkastuksen toteuttamisen eteen. Perustuslakivaliokunnan mukaan sosiaali- ja terveysvaliokunnan on tarvittaessa tältä osin täydennettävä sääntelyä.

Sosiaali- ja terveysvaliokunta toteaa, että kohdennettuja terveystarkastuksia koskevassa 15 §:ssä, johon 16 § osaltaan viittaa, säädetään näytteiden ja tutkimusten osalta rajausta siitä, ettei näistä saa aiheutua merkittävää haittaa tutkittavalle.

Sosiaali- ja terveysvaliokunta toteaa, että vaikka terveystarkastukseen osallistuminen olisi pakollista, ei sen yhteydessä tarvita säännönmukaisesti näytteenottoa tartuntataudin leviämisen estämiseksi. Näytteenotto ei ole aina lääketieteellisin ja epidemiologisin perustein välttämätön edellytys yleisvaarallisen tartuntataudin tai yleisvaaralliseksi perustellusti epäillyn tartuntataudin leviämisen ehkäisemiseksi. Osana terveystarkastusta tartuntataudeista vastaava lääkäri voi henkilön antamien tietojen avulla arvioida, voidaanko henkilön katsoa olevan altistunut tai perustellusti altistuneeksi epäilty yleisvaaralliselle tartuntataudille, jolloin tartuntataudeista vastaavalla lääkärillä voi näiden tietojen valossa olla edellytykset päättää henkilön karanteenista tartuntatautilain 60 §:n mukaisesti. Henkilön antamien tietojen voidaan katsoa olevan karanteenipäätöksen tekemistä varten merkityksellisempiä kuin pelkkä näytteenotolla saatu tulos, joka voi olla negatiivinen, vaikka henkilö olisi altistunut ja mahdollisesti saanut tartunnan. Arvioon vaikuttaa lääketieteellinen ja epidemiologinen tieto torjuntatoimien kohteena olevan yleisvaarallisen tartuntataudin ominaisuuksista ja levinneisyydestä.

Mikäli terveystarkastuksen yhteydessä herää esitietojen, oireiden ja kliinisen tutkimuksen perusteella epäily, että henkilö olisi sairastunut yleisvaaralliseen tartuntatautiin, voi tartuntataudeista vastaava lääkäri asettaa yleisvaarallisen tartuntataudin tai sen epäilyn diagnoosin myös ilman diagnostista laboratoriotutkimusta. Tällöin tartuntataudeista vastaava lääkäri voi päättää henkilön eristämisestä tartuntatautilain 63 §:n nojalla.

Sosiaali- ja terveysvaliokunnan saaman selvityksen mukaan näytteen ottaminen pakottamalla ei olisi myöskään aina tehokasta, sillä tutkimustulos ei välttämättä olisi luotettava tilanteessa, jossa näytteenottoa olisi vastusteltu. Tällöin riski siitä, että näytettä ei olisi otettu oikeasta paikasta, kasvaa, ja sen sisältämä solumäärä voisi olla riittämätön.

Valiokunnan mietintö StVM 6/2021 vp

Edellä esitetyn perusteella valiokunta toteaa, että arvion siitä, onko näytteenotto terveystarkastuksessa välttämätöntä, tulee viime kädessä tapahtua terveystarkastuksessa terveydenhuollon ammattihenkilön ammatillisen arvioinnin perusteella yksilökohtaisella harkinnalla. Valiokunta ei esitä tältä osin sääntelyn täsmentämistä, mutta muistuttaa, että voimassa oleva tartuntatautilaki mahdollistaa myös muita toimenpiteitä, mikäli näytteenotto ei eri syistä ole mahdollista. Valiokunta korostaa lisäksi, että näytteenotossa on mahdollista huomioida erilaiset luotettavat näytteenottotavat ja testausmenetelmät.

Valiokunta korostaa, että pakollisten terveystarkastusten sekä niihin mahdollisesti liittyvien tutkimusten välttämättömyyttä tulee arvioida myös lapsen edun näkökulmasta.

Valiokunta toteaa, että lisäksi rikoslain (39/1889) 44 luvun 2 §:ssä on säädetty rangaistavaksi terveydensuojelurikkomus, joka koskee muun muassa tartuntatautilain 16 §:n pakollisen terveystarkastuksen tahallista tai törkeästä huolimattomuudesta tapahtuvaa rikkomusta. Voimassa olevan tartuntatautilain 16 § sekä siihen nyt ehdotettu muutos tarkoittavat molemmat käytännössä sitä, että edellä mainittuihin 14 ja 15 §:ssä säädettyihin terveystarkastuksiin osallistuminen määrättäisiin pakolliseksi. Näin ollen myös pakollinen terveystarkastus voisi sisältää terveystarkastuksen kannalta välttämättömiä tutkimuksia.

Hallintovaliokunnan saaman selvityksen mukaan (s. 5) ei ole täysin yksiselitteistä, koskeeko rangaistavuus ainoastaan terveystarkastukseen osallistumisen laiminlyöntiä vai myös siihen liittyvistä toimenpiteistä kieltäytymistä. Rikoslain säännöstä koskevien yksityiskohtaisten perustelujen mukaan rangaistavaa voisi olla vain yleisvaarallisia tartuntatauteja koskevien säännösten tai päätösten rikkominen. Henkilöä voitaisiin perustelujen mukaan rangaista esimerkiksi silloin, jos hän ei saapuisi pakolliseen terveystarkastukseen tai pakolliseen rokotukseen. Säännöksen sanamuodon mukaan osallistumisen laiminlyönnin lisäksi myös pakollisiin terveystarkastuksiin liittyvien tutkimusten laiminlyöminen voisi mahdollisesti olla rangaistavaa; "rikkoo pakollista terveystarkastusta koskevassa yleisessä tai yksittäistapausta koskevassa päätöksessä yleisvaarallisen tartuntataudin leviämisen estämiseksi asetettua velvollisuutta".

Tartuntatautilain 16 §:ssä pakolliseksi on määrätty nimenomaan osallistuminen terveystarkastukseen. Sosiaali- ja terveysvaliokunta yhtyy hallintovaliokunnan näkemykseen siitä, että terveystarkastukseen osallistuminen edellyttää sitä, että terveystarkastus voidaan tosiasiallisesti henkilölle myös suorittaa. Mikäli rikoslaissa säädetyn seuraamuksen voisi välttää vain saapumalla paikalle sinne, missä pakollinen terveystarkastus järjestetään, ei kyseisellä säännöksellä voida katsoa olevan juurikaan merkitystä tartuntatautiin torjumisen kannalta. Saapuminen terveystarkastukseen ei itsessään ehkäise tartuntojen leviämistä, vaan leviämistä ehkäistään terveystarkastuksessa esille tulleiden tietojen, kliinisten havaintojen ja mahdollisten tutkimusten perusteella.

Kunnan ja aluehallintoviraston toimivalta

Tartuntatautilain 9 §:n mukaan kunnan velvollisuutena on järjestää alueellaan tässä laissa tarkoitettu tartuntatautiin vastustamistyö osana kansanterveystyötä siten kuin kansanterveyslaissa, terveydenhuoltolaissa ja tässä laissa säädetään. Tartuntatautiin vastustamistyöhön kuuluu mm. tartuntatautiin ehkäisy, varhaistoteaminen ja seuranta, epidemian selvittämiseksi tai torjumiseksi tarvittavat toimenpiteet sekä tartuntatautiin sairastuneen tai sairastuneeksi epäillyn tutkimus.

Valiokunnan mietintö StVM 6/2021 vp

Tartuntatautilain 14 §:ssä säädetään kuntien velvollisuudesta järjestää yleisiä terveystarkastuksia. Kohdennettuja terveystarkastuksia koskevassa 15 §:ssä ei ole mainittu aluehallintoviraston määräyksen kohdetta terveystarkastuksen toteuttamiseksi. Tartuntatautilain 14 ja 15 § muodostuvat muutettavaksi ehdotetun 16 §:n 1 momentin näkökulmasta merkityksellisiksi, koska kyseinen säännös edellyttää nimenomaan 14 ja 15 §:n soveltamista.

Perustuslakivaliokunta kiinnitti huomiota kunnallisen itsehallinnon suojaan todetessaan lausunnossaan (s. 5), että kunnille annettavista tehtävistä säädetään perustuslain 121 §:n 2 momentin mukaan lailla. Perustuslakivaliokunnan mielestä sääntelyä on täsmennettävä, mikäli tarkoituksena on velvoittaa nimenomaan kunnat järjestämään pakollisia kohdennettuja terveystarkastuksia hallituksen esityksessä tarkoitettussa laajuudessa. Samassa yhteydessä perustuslakivaliokunta kiinnitti huomiota myös rahoitusperiaatteeseen todeten, että sosiaali- ja terveysvaliokunnan on varmistuttava, että hallituksen esityksen mukaisten uusien ja laajentuvien tehtävien rahoitus toteutuu rahoitusperiaatteen mukaisesti. Sääntelyä on perustuslakivaliokunnan mukaan tarvittaessa täydennettävä.

Perustuslakivaliokunta on tartuntatautilain säätämisen yhteydessä antamassaan lausunnossa PeVL 11/2016 vp todennut pakollisista rokotuksista PL 121 §:n 2 momentin kannalta, että kunnan tulee voida itse päättää tehtävistä, joita se itsehallintonsa nojalla ottaa hoidettavakseen, ja että muuten kunnalle voidaan antaa tehtäviä vain lailla. Olennaista on, ettei kunnille voida antaa uusia tehtäviä lakia alemmanasteisilla säädöksillä (HE 1/1998 vp, s. 176/I). Sosiaali- ja terveysvaliokunta muutti pakollisia rokotuksia koskevaa säännöstä perustuslakivaliokunnan lausunnon johdosta.

Sosiaali- ja terveysvaliokunta toteaa, että tartuntatautilain 15 §:n voidaan edellä esitetyn perusteella katsoa olevan luonteeltaan toimivaltasäännös eikä aluehallintovirasto voi sen nojalla antaa kunnille kokonaan uusia tai laajenevia tehtäviä. Kunnan tehtävät 15 §:n terveystarkastusten osalta määrityvät tartuntatautilain 9 §:n mukaisen tartuntatautien vastustamistyön kautta. Näin ollen valiokunta ei ehdota sääntelyä tältä osin muutettavaksi. Terveystarkastusten toteuttamista koskeva päätöksenteko tartuntatautien leviämisen estämiseksi edellyttää sääntelykokonaisuus huomioiden viranomaisten keskinäistä yhteistyötä. Kunnat käyttävät 9 §:n mukaista päätösvaltaa terveystarkastusten järjestämisessä, jota aluehallintovirastot tukevat 14—16 §:n kokonaisuuteen liittyvillä määräyksillä mahdollistaen terveystarkastuksiin liittyvän toimivallan, mm. terveystarkastusten pakollisuuden. Myös hallintovaliokunta on lausunnossaan kiinnittänyt huomiota toimivaltainen viranomaisten yhteistyön merkitykseen (s. 4).

Sosiaali- ja terveysvaliokunta toteaa, että tartuntatautilaki ei sisällä nimenomaisia säännöksiä erityisesti yleisvaarallisen tartuntataudin torjunnassa maahantuloon ja rajavalvontaan liittyen. Myöskään nyt ehdotetussa hallituksen esityksessä ei tällaisia nimenomaisia säännöksiä ehdoteta säädettäväksi. Tartuntatautilain valossa ei siten ole ollut aivan yksiselitteistä, millaiset määräykset ja toimivallan laki mahdollistaa liittyen maahantulon terveysturvallisuuteen. Tämä on tuotu esiin myös asiantuntijakuulemisissa.

Hallintovaliokunta tähdentää lausunnossaan, että aluehallintoviraston päätöksestä tulee käydä selkeästi ilmi, ketä tai keitä päätös koskee (s. 3). Lisäksi hallintovaliokunta toteaa, että aluehallintoviraston päätöksen tulee myös olla oikeasuhtainen, toteuttamiskelpoinen ja riittävän tarkka-

Valiokunnan mietintö StVM 6/2021 vp

rajainen sekä ajallisesti että sisällöllisesti (s. 4). Sosiaali- ja terveysvaliokunta yhtyy näihin näkemyksiin ja toteaa, että edellä mainitulla päätöksentekoon liittyvällä yhteistyöllä voidaan myös varmistaa, että tartuntataudin torjuntaan liittyvät voimavarat kohdennetaan mahdollisimman kustannusvaikuttavalla tavalla. Aluehallintovirasto voi samalla valvovana viranomaisena varmistua siitä, etteivät terveyspalvelut muutoin vaarannu.

Tartuntatautilain säätämisen yhteydessä annetun hallituksen esityksen mukaan vapaaehtoisten terveystarkastusten kohderyhmiä voisivat joissakin kunnissa jo toteutettavan käytännön mukaisesti olla esimerkiksi suuren riskin maista tulevat opiskelijat ja muut henkilöt, joiden rokotussuoja on puutteellinen tai joiden voidaan perustellusti epäillä kantavan tai sairastavan helposti leviävää, väestölle terveysriskin aiheuttavaa vakavaa tartuntatautia (HE 13/2016 vp, s. 26). Kyseisen tarkastuksen pakollisuudesta säädettäisiin esityksen mukaan lain 16 §:ssä.

Lain 15 §:ssä, jota ei tässä yhteydessä esitetä muutettavaksi, säädetään kohdennetuista terveystarkastuksista, joten sen nojalla annettujen kohdennettujen määräysten tulee vastata säännöksen sanamuotoa ja olla sen tarkoittamalla tavalla rajattuja ja täsmällisiä sekä sisällöllisesti että ajallisesti. Valiokunta toteaa, että määräyksen kohdentamisessa on olennaista myös se, millaisella määräyksellä on merkitystä yleisvaarallisen tartuntataudin leviämisen estämisessä. Nämä tilanteet voivat siten tapauskohtaisesti vaihdella.

Lain 16 §:ssä edellytetään pakollisuuden osalta, että terveystarkastus on yleisvaarallisen tartuntataudin tai yleisvaaralliseksi perustellusti epäillyn tartuntataudin leviämisen ehkäisemiseksi välttämätöntä.

Valiokunnan kuulemisissa on noussut esiin matkustajaliikenteen sujuvoittamiseksi tarve säätää siitä, että maahan voisi tulla vain esittämällä tietyt todistukset ennakkollisesti esimerkiksi negatiivisesta testistä, rokotuksesta tai sairastetusta taudista. Hallituksen esityksessä ei esitetä säädettäväksi tällaisia säännöksiä.

Valiokunnan sosiaali- ja terveysministeriöltä saaman selvityksen mukaan lääketieteellisestä näkökulmasta ei ole tarkoituksenmukaista asettaa kategorista edellytystä siten, että kaikilta Suomeen saapuvilta tulee ottaa covid-19-testi. Testin ottaminen ei välttämättä ole perusteltua esimerkiksi henkilöltä, jolla on luotettava todistus vastikään otetusta negatiivisesta testistä. Testiä ei myöskään ole perusteltua ottaa henkilöltä, joka on vastikään sairastanut covid-19-taudin, mutta joka on parantunut taudista, sillä tällaisen henkilön kohdalla testi voisi osoittaa positiivisen tuloksen ilman, että kyseessä olisi tartuttava infektio.

Valiokunta toteaa, että terveystarkastuksissa terveydenhuollon ammattihenkilöillä on mahdollisuus tehdä yksilökohtaista harkintaa siitä, onko testin ottaminen tarpeen vaiko ei.

Valiokunnan näkemyksen mukaan tämän lisäksi aluehallintovirastoilla on pakollisia terveystarkastuksia koskevia määräyksiä kohdentaessaan mahdollisuus harkita, keneen on välttämätöntä kohdentaa pakolliset terveystarkastukset epidemiologisesti yleisvaarallisen tartuntataudin leviämisen estämiseksi. Esimerkiksi maahantuloon liittyen sellaiset henkilöt, joilla on esittää riittävästi luotettavuudella tietyn ajan sisällä otettu negatiivinen testitulokset taikka todistus annetusta rokotuksesta tai taudin sairastamisesta voitaisiin valiokunnan näkemyksen mukaan rajata terveystar-

Valiokunnan mietintö StVM 6/2021 vp

kastuksen ulkopuolelle. Valiokunnan näkemyksen mukaan tällä pakollisten terveystarkastusten kohdentamisella henkilöihin, joilla ei ole osoittaa riittäviä todisteita negatiivisesta testituloksesta, annetusta rokotuksesta tai taudin sairastamisesta, on olennaista merkitystä terveystarkastusten toteuttamiseen käytettävien voimavarojen sekä matkustajien maahantuloon liittyvän ennakoitavuuden ja sujuvuuden kannalta.

Sosiaali- ja terveysvaliokunta ehdottaa jäljempänä Rajavartiolaitosta koskevan virka-apusäännöksen täsmentämistä. Jos aluehallintoviraston määräys olisi edellä tavoin kohdennettu rajaten pois tietyt todistukset omaavat henkilöt, voi Rajavartiolaitos maahantulon yhteydessä käsitellä valiokunnan lisäämän virka-apusäännöksen nojalla ennakkollisia todistuksia ja ohjata ihmiset terveystarkastuksiin kohdennetun määräyksen mukaisesti. Näin mahdollistettaisiin tarkoituksenmukainen työnjako Rajavartiolaitoksen ja terveydenhuollon toimijoiden välillä, kun kyseisiä todistuksia omaavia henkilöitä ei ohjattaisi terveystarkastukseen.

Kunnan tartuntataudeista vastaavan lääkärin yksittäistä henkilöä koskeva päätös

Tartuntatautilain 16 §:ään ehdotetaan lisättäväksi uusi 2 momentti, jonka mukaan virkasuhteinen kunnan tai sairaanhoitopiirin tartuntataudeista vastaava lääkäri voisi tehdä yksittäistä henkilöä koskevan päätöksen pakolliseen terveystarkastukseen osallistumisesta. Nykyisin tämä oikeus on vain aluehallintovirastolla, mikä vaikeuttaa ja voi viivästyttää helposti leviävän yleisvaarallisen tai yleisvaaralliseksi perustellusti epäillyn tartuntataudin leviämisen estämistä. Ehdotettu lisäys mahdollistaa sen, ettei kunnan tai sairaanhoitopiirin virkasuhteisen lääkärin tarvitsisi näissä tilanteissa erikseen pyytää aluehallintovirastoa tekemään päätöstä pakollisesta terveystarkastuksesta.

Sosiaali- ja terveysvaliokunta kannattaa ehdotettua lisäystä, jolla pyritään sujuvoittamaan kunnan tartuntataudeista vastaavan lääkärin työtä. Lisättävä säännös on valiokunnan näkemyksen mukaan tartuntatautien vastustamistyön näkökulmasta perusteltu sekä nykyisessä covid-19-epidemiatilanteessa että mahdollisissa muissa tartuntatautilanteissa. Ehdotettu lisäys tukee osaltaan kunnille ja sairaanhoitopiirin kuntayhtymille tartuntatautilaissa jo säädettyjen tehtävien hoitamista.

Velvollisuus antaa itseään koskevia tietoja

Tartuntatautilain 22 §:n 1 momentissa ehdotetaan säädettäväksi yleisvaaralliseen tai valvottavaan tartuntatautiin sairastuneen tai perustellusti sairastuneeksi epäillyn ja näille taudeille altistuneen tai perustellusti altistuneeksi epäillyn velvollisuudesta antaa pyynnöstä asiaa selvittävälle terveydenhuollon ammattihenkilölle myös itseään koskevia säännöksessä lueteltuja yksilöinti-, yhteys- ja oleskelupaikkatietoja sekä myös muita tartuntataudin leviämisen ehkäisemiseksi tarvittavia välttämättömiä tietoja.

Tartuntojen jäljitys ja tartuntaketjujen katkaiseminen edellyttävät terveysviranomaisten suorittamaa tartunnan saaneen tai tartunnalle altistuneen henkilön haastattelua tartuntaan tai tartunnalle altistumiseen vaikuttavista tapahtumista ja olosuhteista. Terveysviranomaiset myös ohjeistavat ja ohjaavat henkilöä, jotta jatkotartuntoja voidaan estää. Tarvittaessa he tekevät karanteeni- tai eristyspäätöksiä.

Valiokunnan mietintö StVM 6/2021 vp

Sosiaali- ja terveysvaliokunta toteaa, että tätä varten luotettavien henkilö- ja yhteystietojen saaminen tartunnan saaneelta tai tartunnalle altistuneelta on erittäin tärkeää, ja pitää ehdotettuja tietojenantovelvollisuutta koskevia säännöksiä tarpeellisina. Valiokunnan saaman selvityksen mukaan tällä hetkellä valitettavan usein henkilöiden tavoittaminen epäonnistuu esimerkiksi puutteellisten yhteystietojen takia. Puutteet tiedoissa hidastavat tai jopa kokonaan estävät tartuntaketjujen selvittämisen.

Perustuslakivaliokunnan mielestä (s. 7) sääntely on osin avointa. Ehdotetun 22 §:n 1 momentin mukainen tietojenantovelvollisuus kattaa erikseen luetteloitujen tietojen lisäksi myös muut tartuntataudin leviämisen estämiseksi tarvittavat välttämättömät tiedot. Perustuslakivaliokunta korostaa esityksen perusteluissakin mainittua lähtökohtaa, että velvollisuus tietojen antamiseen voi koskea vain tartuntataudin leviämisen estämisen kannalta välttämättömiä tietoja. Sosiaali- ja terveysvaliokunta yhtyy perustuslakivaliokunnan kannanottoon siitä, että tietoja pyytävän tahon on kyettävä osoittamaan, että tietojen antaminen on välttämätöntä nimenomaan tartuntataudin leviämisen estämiseksi. Välttämättömyytedellytyksen tulee rajoittaa kussakin tapauksessa annettavia tietoja sekä laadultaan että määrältään.

Virka-apu

Tartuntatautilain 89 §:n mukaan kunnan tartuntataudeista vastaava toimielin ja kunnan tai sairaanhoitopiiriin tartuntataudeista vastaava lääkäri voivat pyytää tarvittaessa virka-apua poliisilta, pelastusviranomaiselta, Puolustusvoimilta, Rajavartiolaitokselta tai Tullilta.

Hallintovaliokunta on tartuntatautilain muuttamiseen (HE 245/2020 vp) liittyvässä äskettäin antamassaan lausunnossa HaVL 29/2020 vp käsitellyt niitä puutteita, jotka liittyvät tartuntatautilain virka-apusääntelyyn. Sosiaali- ja terveysvaliokunta yhtyi kyseistä tartuntatautilain muutosta koskevassa mietinnössään (StVM 1/2021 vp, s. 17) hallintovaliokunnan näkemykseen virka-apusääntelyn täsmentämistarpeesta. Sosiaali- ja terveysvaliokunta katsoi, että tartuntatautilain virka-apusääntelyn täsmentäminen on syytä säätää jatkovalmistelussa huolellisen lainvalmistelun perusteella.

Nyt käsiteltävänä olevan hallituksen esityksen kohdalla on noussut esiin tarve Rajavartiolaitoksen virka-apuun pakollisten terveystarkastusten järjestämiseksi. Rajavartiolaitoksen yleiset rajavartiolaitakiin (578/2005) perustuvat toimivaltuudet ovat käytettävissä laissa säädetyin edellytyksin kaikissa yksittäisissä virkatehtävissä ja siten myös virka-aputehtävissä. Tällaisia ovat muun muassa henkilöllisyyden selvittäminen, rajavartiomiehen käskyvalta, turvallisuustarkastus ja voimakkeiden käyttäminen. Sen sijaan tiettyyn tehtävään (esimerkiksi rajavalvonta) tai paikkaan (esimerkiksi rajanylityspaikka) sidotut toimivaltuudet ovat käytettävissä vain kyseisissä tehtävissä tai paikassa.

Terveysturvallisuustoimenpiteisiin liittyvän neuvonnan, pakollisesta terveystarkastuksesta informoinnin ja tarkastukseen ohjaamisen, ei ole katsottu edellyttävän erityisiä toimivaltuuksia (HaVL 3/2021 vp, s. 6 ja HaVL 29/2020 vp, s. 8). Käytännössä kuitenkin neuvonta on esimerkiksi maantieliikenteessä vaikea toteuttaa, koska kulkuneuvon pysäyttämistä ei ole mahdollista suorittaa sillä tavalla, että toimenpiteen vapaaehtoisuus kävisi ilmi. Rajavartiolaitoksella ei ole tällä

Valiokunnan mietintö StVM 6/2021 vp

hetkellä toimivaltuutta liikenteen ohjaamiseen ja kulkuneuvon pysäyttämiseen virka-aputehtävänä.

Ulkorajojen rajanylityspaikoilla Rajavartiolaitoksella on rajavartiolain yleisten toimivaltuuksien lisäksi käytettävissä kaikki rajanylityspaikkaan ja rajavalvontaan kytkeytyvät toimivaltuudet. Rajavartiolaitoksen toimivaltuudet sisärajoilla ovat ulkorajoja vastaavat silloin, kun sisärajavaltontaa on palautettu. Näitä toimivaltuuksia ei ole virka-aputehtävässä sisärajoilla silloin, kun sisärajavaltontaa ei ole. Hallintovaliokunta pitää perusteltuna (HaVL 3/2021 vp, s. 7), että Rajavartiolaitoksella on tartuntatautilain 89 §:ssä tarkoitetun virka-aputehtävän suorittamiseksi oikeus pysäyttää kulkuneuvo ja ohjata liikennettä noudattaen, mitä rajavartiolain 38 §:ssä säädetään. Tämä edellyttää hallintovaliokunnan mukaan, että asiasta säädetään tartuntatautilaissa.

Rajavartiolaitos toteaa lausunnossaan tartuntatautiviranomaisten yhteydenottojen perusteella käyneen selväksi, että tartuntatautilain mukaisten terveystarkastusten toteuttaminen siten, että niillä saataisiin käytännössä tartuntataudin leviämisen estämiseksi tavoiteltavaa vaikutusta, edellyttää, että terveysviranomaisen saa tartuntatautilain mukaisten terveystarkastusten järjestämiseen virka-apua. Useilla alueilla on Rajavartiolaitoksen mukaan tullut esiin sellaisen toimintamallin tarve, jossa virka-apua antava viranomaisen seuloisi ja ohjaisi henkilöitä terveysviranomaisen järjestämään terveystarkastukseen. Tämä edellyttää henkilön tilanteen selvittämistä jollain tasolla, vaikka henkilön täsmällistä terveydentilaa ei tarvitsisi eikä tulekaan arvioida virka-apuna.

Sosiaali- ja terveysvaliokunta yhtyy hallintovaliokunnan ja Rajavartiolaitoksen näkemyksiin ja ehdottaa, että virka-apua koskevaa sääntelyä edellä todettujen puutteiden osalta täsmennetään.

Lisäksi Rajavartiolaitos on kiinnittänyt lausunnossaan huomiota siihen, että sillä tulisi olla oikeus käsitellä 89 §:n mukaisessa virka-aputehtävässä välttämättömiä terveystietoja. Rajavartiolaitos voi henkilötietojen käsittelystä Rajavartiolaitoksessa annetun lain 15 §:n nojalla käsitellä henkilötietoja kaikissa sen lakisääteisissä tehtävissä. Hallituksen esityksessä (HE 241/2018 vp) laiksi henkilötietojen käsittelystä Rajavartiolaitoksessa kyseisen pykälän (HE:ssä 13 §) osalta todetaan: "Rajavartiolaitos saisi osana pykälässä tarkoitettuja tietoja käsitellä myös tietosuojasetuksen 9 artiklassa tarkoitettuihin erityisiin henkilötietoryhmiin kuuluvia tietoja. Niitä saisi sisältyä kaikkiin 2 momentissa tarkoitettuihin tietoryhmiin, mutta erityisesti momentin 4 kohdassa tarkoitettuihin turvallisuustietoihin."

Henkilötietojen käsittelystä Rajavartiolaitoksessa annetun lain 15 §:n perusteluissa ei ole erikseen mainittu Rajavartiolaitoksen virka-aputehtävää eikä siihen mahdollisesti liittyvien tietojen käsittelyä. Virka-apu sinänsä on laissa säädetty Rajavartiolaitoksen tehtävä. Sosiaali- ja terveysvaliokunta katsoo, että selvyden vuoksi virka-apua koskevaa sääntelyä on syytä myös tältä osin täsmentää.

Koulutettujen koirien käyttäminen virka-apuna. Hallintovaliokunta toteaa lausunnossaan (s. 7), että asiantuntijakuulemisessa on esitetty lakiehdotuksen 89 §:ään lisättäväksi säännös siitä, että Tulli voisi virka-apua antaessaan käyttää tartuntatautien tunnistamisessa ja tarkastusten kohdentamisessa apunaan tartuntatautien tunnistamiseen koulutettuja koiria. Nämä koirat eivät todentaisi tartuntatauteja, vaan ainoastaan auttaisivat tunnistamaan infektoituneita matkustajia, jotta hei-

Valiokunnan mietintö StVM 6/2021 vp

dät voitaisiin ohjata terveydenhoitoviranomaisten jatkotoimenpiteisiin. Hallintovaliokunta toteaa, ettei sillä ole riittäviä edellytyksiä asiaa koskevan esityksen tekemiseen, mutta valiokunta saattaa sen sosiaali- ja terveysvaliokunnan tietoon. Hallintovaliokunta toteaa, että on syytä jatkaa koronakoirien kouluttamista ja hyödyntämisen selvittämistä.

Sosiaali- ja terveysvaliokunta kiinnitti koronakoiratoimintaan huomiota aiemmassa tartuntatauti-lain muutoksessa (StVM 1/2021 vp, s. 17—18). Valiokunnan saaman selvityksen mukaan hajuerottelukoirien käyttäminen saattaisi olla yksi mahdollisuus tarjota nopea, helppo ja kustannus-tehokas menetelmä seuloa koronavirusta. Koirien on kansainvälisissä tutkimuksissa osoitettu pystyvän tunnistamaan koronavirustartunnan saaneen hajua. Koiran hajuerottelukyvykkyyden herkkyydestä ja tarkkuudesta sekä menetelmän soveltuvuudesta eri tilanteisiin on vielä puutteellisesti tietoa. Toiminnan riski on ennen kaikkea puutteellinen tieto menetelmän lääketieteellisestä luotettavuudesta eli kuinka herkästi koira merkitsisi tartunnan ja kuinka tarkasti se merkitsisi nimenomaan covid-19-tartunnan verrattuna esimerkiksi muihin hengitystieinfektioihin.

Valiokunnan saaman selvityksen mukaan sosiaali- ja terveysministeriö on kannustanut ministeriön tiedossa olevia koronakoirahankkeita jatkamaan tutkimustoimintaansa ja raportoimaan tieteellisistä tutkimushavainnoistaan. Kumpikaan Suomessa käynnissä olevista tutkimushankkeista ei toistaiseksi ole raportoinut tuloksistaan kattavasti ministeriölle. Ministeriö toteaa, että se tulee pyytämään lausunnot muun muassa Fimealta, Valviralta ja Turvallisuus- ja kemikaalivirastolta koronakoiratoiminnan viranomaisten ohjauksesta ja valvonnasta.

Sosiaali- ja terveysvaliokunta toistaa asiaan liittyen aiemman kantansa ja katsoo hallintovaliokunnan tavoin, että koronakoirien kouluttamista ja hyödyntämistä taudin jäljittämässä on syytä edelleen selvittää ja arvioida. Sosiaali- ja terveysvaliokunta toteaa lisäksi, että koronakoirien käyttöä epidemian torjunnassa tulee edistää aktiivisiin toimin ja hyödyntää koiria yhtenä lisäkeinona epidemian leviämisen estämisessä heti, kun siihen on epidemiologisesti riittävät edellytykset. Valiokunnan saaman selvityksen mukaan ei terveydenhuollon lainsäädännön näkökulmasta näyttäisi olevan estettä koronakoirien hyödyntämiselle siinä laajuudessa kuin tartuntatautiviranomaiset katsovat sen tarkoituksenmukaiseksi. Mikäli koronakoirien hyödyntämisessä ilmenee lainsäädännöllisiä esteitä, tulee valmistella tarvittavat säännösmuutokset.

Lopuksi

Tartuntatautilaki ei sisällä erityistä nimenomaisia säädösperusteisia menettelyjä yleisvaarallisen tartuntataudin torjuntaan liittyen maahantuloon ja rajavalvontaan. Myöskään nyt ehdotetussa hallituksen esityksessä ei tällaisia nimenomaisia säännöksiä ehdoteta säädettäviksi.

Hallintovaliokunta on viitannut sääntelyvaihtoehtoja arvioidessaan (s. 7—8) siihen, että valmistelussa on sen saaman selvityksen mukaan luovuttu sellaisesta mallista, jonka toimeenpano olisi edellyttänyt ympärivuorokautista terveydenhuollon henkilöstöä kaikilla rajanylityspaikoilla.

Sosiaali- ja terveysvaliokunta korostaa, että covid-19-epidemia on käytännössä osoittanut, että rajat ylittävällä matkustuksella on keskeinen merkitys tartuntatautien leviämässä. Myös valiokunnan asiantuntijakuulemisessa tämä on todettu. Lisäksi on nostettu esiin huoli siitä, onko maahantuloon liittyvä sääntely ja ohjeistus riittävää ja ovatko menettelyt käytettävissä olevien resurs-

Valiokunnan mietintö StVM 6/2021 vp

sien näkökulmasta toteutettavissa jatkossa matkustajamäärien kasvaessa. Matkustajamäärien ollessa nykyisessä epidemiatilanteessa merkittävästi normaalia vähäisempiä voidaan edellä kuvattulla viranomaisten välisellä yhteistyöllä tarvittavat menettelyt toteuttaa. Matkustajamäärien olennaisesti kasvaessa terveystarkastusten järjestäminen maahantuloon liittyen olisi erittäin vaikeaa tai jopa mahdotonta.

Kuntien ja eri toimijoiden tehtäviä, aluehallintoviraston toimivaltaa tai virka-apua koskevaa sääntelyä ei ole laadittu siten, että se tarkoittaisi laajamittaista ja ajallisesti pitkäkestoista maahantuloon liittyvää ja rajavalvontaan kytkeytyvää toimintaa. Myös pakollisia terveystarkastuksia koskeva sääntely on kohdennettu tähän nähden varsin rajatusti yksittäisten toimipaikkojen tai esimerkiksi lentokoneiden terveystarkastuksiin. Koronaepidemian esiin nostama laajemman tehtävän sääntelytarve nostaa samalla esiin myös tarpeen kohdentaa säädösperusteisesti tällaiseen tehtävään riittävät voimavarat. Matkustajamäärien kasvaessa sekä mahdollisesti sisärajavälön poistuksessa on tarve luoda säädösperusteinen, selkeästi ohjeistettu menettely rajalla tapahtuvaa terveysturvallisuusvalvontaa varten. Myös eri toimijoiden maahantulotarkastuksiin liittyvistä tehtävistä on tällöin tarve säätää tarkemmin. Sosiaali- ja terveysvaliokunta pitää välttämättömänä, että tartuntatautilain sääntelyn riittävyttä ja kattavuutta seurataan ja arvioidaan ennakoivasti siitä näkökulmasta, tarvitaanko tartuntatautien leviämisen estämiseksi tarkempaa sääntelyä ja ohjeistusta liittyen maahantuloon ja rajat ylittävään liikenteeseen sekä onko tarpeen säätää velvoitteista ennakkolisiin todistuksiin maahan tultaessa. Valiokunta ehdottaa asiasta lausumaa. (*Valiokunnan lausumaehdotus*)

Maahantuloon liittyen on valiokunnan näkemyksen mukaan tarpeen kehittää ja ottaa käyttöön mahdollisimman pikaisesti sähköisiä palveluja yleisvaarallisten tartuntatautien leviämisen estämiseksi sekä matkustamisen sujuvoittamiseksi. Ennakolta sähköisten palvelujen kautta annettavalla tiedolla sekä sähköisellä asiointimahdollisuudella on keskeinen merkitys terveysturvalliseen matkustamiseen sekä maahantuloon liittyvän ennakoinnin näkökulmasta. Käyttöön otettavien palvelujen tulisi huomioida valtakunnalliset tarpeet erilaisilla rajanylityspaikoilla, kuten lentokentillä, satamissa sekä maarajoilla.

Valiokunta korostaa myös ennakkollisen viestinnän merkitystä liittyen maahantuloon. Riittävän varhaisella ja selkeällä viestinnällä on olennainen merkitys epidemian leviämisen estämisessä sekä terveyteen liittyvän turvallisen matkustamisen mahdollistamisessa.

VALIOKUNNAN YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT

89 §. Virka-apu. Sosiaali- ja terveysvaliokunta ehdottaa, että pykälään lisätään uusi 2 momentti, jossa täsmennetään virka-apua koskevaa sääntelyä edellä yleisperusteluissa ilmenevistä syistä siten, että uudessa momentissa säädetään Rajavartiolaitoksen oikeudesta pysäyttää kulkuneuvo ja ohjata liikennettä sekä käsitellä virka-aputehtävässä välttämättömiä terveystietoja.

VALIOKUNNAN PÄÄTÖSEHDOTUS

Sosiaali- ja terveysvaliokunnan päätösehdotus:

Valiokunnan mietintö StVM 6/2021 vp

Eduskunta hyväksyy muutettuna hallituksen esitykseen HE 15/2021 vp sisältyvän lakiehdotuksen. (**Valiokunnan muutosehdotukset**)

Eduskunta hyväksyy yhden lausuman. (**Valiokunnan lausumaehdotus**)

Valiokunnan muutosehdotukset

Laki

tartuntatautilain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti muutetaan tartuntatautilain (1227/2016) 16 ja 22 § sekä lisätään 89 §ää:n, sellaisena kuin se on laissa 147/2021, uusi 2 momentti seuraavasti:

16 §

Pakollinen terveystarkastus

Aluehallintovirasto voi päättää, että 14 ja 15 §:n mukaiseen terveystarkastukseen osallistuminen on pakollista, jos se on yleisvaarallisen tartuntataudin tai yleisvaaralliseksi perustellusti epäillyn tartuntataudin leviämisen ehkäisemiseksi välttämätöntä. Päätös voi kohdistua yksittäiseen tai useaan henkilöön.

Virkasuhteinen kunnan tai sairaanhoitopiirin tartuntataudeista vastaava lääkäri voi tehdä yksittäistä henkilöä koskevan päätöksen pakollisesta terveystarkastuksesta, jos se on yleisvaarallisen tartuntataudin tai yleisvaaralliseksi perustellusti epäillyn tartuntataudin leviämisen ehkäisemiseksi välttämätöntä.

22 §

Altistuneen ja tartunnan saaneen velvollisuus

Yleisvaaralliseen tai valvottavaan tartuntatautiin sairastuneen ja sairastuneeksi perustellusti epäillyn sekä tällaiseen tautiin altistuneen tai perustellusti altistuneeksi epäillyn henkilön on annettava asiaa selvittäväälle terveydenhuollon ammattihenkilölle nimensä, syntymäaikansa tai henkilötunnuksensa, yhteystietonsa, kotikuntansa sekä mahdollinen muu oleskelupaikkansa sekä muut tartuntataudin leviämisen estämiseksi tarvittavat välttämättömät tiedot.

Yleisvaaralliseen tai valvottavaan tartuntatautiin sairastuneen ja sairastuneeksi perustellusti epäillyn henkilön on annettava asiaa selvittäväälle terveydenhuollon ammattihenkilölle tartuntataudin leviämisen estämiseksi käsityksensä tartuntatavasta, -ajankohdasta ja -paikasta sekä niiden henkilöiden nimet, jotka ovat voineet olla tartunnan lähteenä tai saada tartunnan.

Valiokunnan mietintö StVM 6/2021 vp

89 § (Uusi)

Virka-apu

Sen lisäksi, mitä muualla laissa säädetään, Rajavartiolaitoksella on virka-aputehtävän suorittamiseksi oikeus:

1) pysäyttää kulkuneuvo ja ohjata liikennettä noudattaen, mitä rajavartiolain (578/2005) 38 §:ssä säädetään;

2) käsitellä virka-aputehtävässä välttämättömiä terveystietoja noudattaen, mitä henkilötietojen käsittelystä säädetään luonnollisten henkilöiden suojelusta henkilötietojen käsittelyssä sekä näiden tietojen vapaasta liikkuvuudesta ja direktiivin 95/46/EY kumoamisesta annetun Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksessa (EU)2016/679 (yleinen tietosuoja-asetus), tietosuojalaissa (1050/2018) ja henkilötietojen käsittelystä Rajavartiolaitoksessa annetussa laissa (639/2019) säädetään.

Tämä laki tulee voimaan päivänä _____ kuuta 20 _____.

Valiokunnan lausumaehdotus

Eduskunta edellyttää, että hallitus ryhtyy välittömiin toimiin luodakseen maahantuloon menettelyn, joka estää yleisvaarallisen tartuntataudin leviämistä ja samalla huomioi jatkossa kasvavat liikennemäärät rajaliikenteessä. Tällaisen ennakkotodistuksiin perustuvan mallin käyttöönoton jälkeen pakolliset terveystarkastukset voitaisiin selkeästi kohdentaa henkilöihin, joilla ei ole osoittavia todistuksia negatiivisesta covid-19-testituloksesta, annetusta rokotuksesta tai covid-19-taudin sairastamisesta.

Valiokunnan mietintö StVM 6/2021 vp

Helsingissä 11.3.2021

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

puheenjohtaja Markus Lohi kesk
varapuheenjohtaja Mia Laiho kok
jäsen Pekka Aittakumpu kesk
jäsen Kim Berg sd
jäsen Kaisa Juuso ps
jäsen Arja Juvonen ps (osittain)
jäsen Noora Koponen vihr
jäsen Aki Lindén sd
jäsen Hanna-Leena Mattila kesk
jäsen Ilmari Nurminen sd
jäsen Veronica Rehn-Kivi r
jäsen Juhana Vartiainen kok (osittain)
jäsen Heidi Viljanen sd
jäsen Sofia Virta vihr
varajäsen Petri Huru ps (osittain)
varajäsen Merja Kyllönen vas
varajäsen Pia Kauma kok (osittain)

Valiokunnan sihteerinä on toiminut

valiokuntaneuvos Päivi Salo

Valiokunnan mietintö StVM 6/2021 vp
Vastalause /kok

VASTALAUSE

Perustelut

Hallituksen esityksessä ehdotetut muutokset eivät merkitse oleellista muutosta nykyisiin rajanylityspisteillä noudatettuihin käytäntöihin. Aluehallintovirasto voi jo nykyinsäädännön perusteella määrätä myös henkilökuntaa koskevasta terveystarkastuksesta. Tarkastuksen toteuttajana ovat silloinkin yleensä kunnalliset terveysviranomaiset. Maahantulorajoitukset ovat mahdollistaneet tilapäisesti käytettäväksi kaikille maahantulijoille toteutetun vapaaehtoisen koronatestauksen ja terveysneuvonnan matkustajamäärien ollessa merkittävästi pienempiä. Jos matkustusrajoitukset poistuvat ja matkailijamäärät kasvavat, on rajanylityspaikoissa tapahtuva testaaminen huomattavan vaikeaa mm. laivojen aikataulujen, tilojen ahtauden ja terveydenhuollon resurssien riittävyyden kannalta.

Matkailun lisääntyessä tulisi terveysturvallisuutta parantaa edellyttämällä useiden muiden Euroopan maiden tapaan maahantulijoilta todistusta negatiivisesta koronavirustestistä. Suomeen suuntautuvalla matkustajaliikenteelle on tärkeää, että terveysturvallisuusvaatimukset ja pelisäännöt ovat kaikille yhtäläiset. Lentoyhtiöt, laivavarustamot ja matkustajat tarvitsevat selkeitä ja yhteneväisiä käytäntöjä.

Ennakkotestitodistus

Yksinkertaisin tapa tuottaa selkeyttä maahantuloprosesseihin olisi lakiin kirjattava ennakkotestitodistusvaatimuksen käyttöönotto, kunnes koronavarianteista syntynyt epidemiatilanne on rauhoittunut. Pakollisella ennakkotestitodistusvaatimuksella vältettäisiin koronaviruksen saaneiden maahantulo, mikä vapauttaisi terveydenhuollon henkilöresursseja laajemmin ja mahdollistaisi resurssien tarkoituksenmukaisen kohdentamisen ja vähentäisi painetta testauskapasiteetin riittävyydestä. Ennakkotestitodistus on laajasti käytössä EU:ssa ja kolmansissa maissa. Olemme saaneet valiokuntaan myös ministeriön selvityksen, jossa kuvattiin ennakkotestikäytäntöjä Pohjoismaissa ja Euroopassa. Myös tämän selvityksen perusteella ennakkotestin vaatiminen on perusteltua.

Kokoomus pitää tärkeänä, että maahantulon edellytykseksi säädetään määräaikaaisesti tuore negatiivinen testitulokset. Myös luotettava todistus yleisvaarallisen tartuntataudin voimassa olevasta rokotuksesta tai sairastetusta taudista voitaisiin huomioida. Suomen kansalaisilla on aina oikeus palata Suomeen. Kansalaisuus ei kuitenkaan anna oikeutta vapaasti levittää yleisvaarallista tartuntatautia, vaan tahallaan tai huolimattomasti toimiva tartuntataudin kantaja voi syyllistyä rikokseen näin tehdessään.

Ennakkotestivaatimuksen myötä sekä lennoilla että erityisesti satamassa testattavien määrä vähenisi huomattavasti ja testaukset pystyttäisiin järjestämään vaarantamatta muuta epidemian hallitsemiseksi tarvittavaa kapasiteettia esimerkiksi tartunnanjaljityksessä ja rokotuksissa. Lakiin tulisi lisätä mahdollisuus myös pakollisen terveystarkastuksen määräämiseen testitodistuksen esittämisestä huolimatta tai säätää joitakin edellytyksiä testitodistuksen luotettavuuden varmistamiseksi. Olisi tarpeellista myös mahdollistaa matkustajien velvoittaminen uusintatestiin maahan saapu-

Valiokunnan mietintö StVM 6/2021 vp Vastalause /kok

misen jälkeen sekä käyttämään sähköistä järjestelmää rekisteröitymiseen ja toisen testiajan varaamiseen, mikäli sitä ei voitaisi tehdä aluehallintoviraston 16 §:n mukaisessa päätöksessä.

Kokoomus pitää välttämättömänä, että Suomi muiden EU:n jäsenvaltioiden tapaan edellyttää maahantulijoilta tuoretta negatiivista koronatestitodistusta jo matkalle lähettäessä sekä uutta testiä esim. 72 tuntia maahan saapumisen jälkeen tähän tarkoitukseen sopivassa testauspaikassa. Kokoomus näkee välttämättömänä turvallisen matkustamisen ja yleisvaarallisen taudin leviämisen ehkäisemiseksi, että sähköisiä palveluja otetaan käyttöön, kuten esim. Finentry-sovellusta hyödyntäen. On myös tärkeää huomioida, että rajanylityspisteessä positiivisen koronatestin antanut ei välttämättä noudata hänelle annettuja ohjeita taikka pysy karanteenissa. Karanteenien valvontaan tulisikin kiinnittää enemmän huomiota. Valvontaan tarvitaan myös riittävät resurssit.

Perustuslakivaliokunnan lausunnon mukaan näytteen ottaminen voi puuttua merkittäväällä tavalla perustuslain 7 §:ssä turvattuun henkilökohtaiseen koskemattomuuteen ja perustuslain 10 §:ssä määriteltyyn yksityiselämän suojaan, johon kuuluu muun muassa yksilön oikeus määrätä itseltään ja ruumiistaan (ks. esim. PeVL 15/2015 vp, s. 3 ja siinä viitattu käytäntö). Voimassa olevassa laissa tarkoitettu näytteenoton aiheuttama merkittävä haitta tutkittavalle on sinänsä perusteltu rajoitus. Valiokunta kiinnittää kuitenkin huomiota siihen, että mikäli terveystarkastuksen pakollinen toteuttaminen yleisvaarallisen tartuntataudin tai yleisvaaralliseksi perustellusti epäillyn tartuntataudin leviämisen ehkäisemiseksi on 16 §:ssä tarkoitetulla tavalla välttämätöntä ja sen katsotaan lääketieteellisin ja epidemiologisista perusteista välttämättä edellyttävän myös onnistunutta näytteenottoa henkilön nenänielusta, ei pelkästään perustelulausuman varaan ole mahdollista perustaa sanotunkaltaista ehdotonta rajausta pakollisen terveystarkastuksen toteuttamisen menettelyyn. Perustuslakivaliokunta ehdotti, että sosiaali- ja terveysvaliokunta tarvittaessa täydentäisi tältä osin sääntelyä.

Kokoomuksen näkemyksen mukaan on oleellisen tärkeää, että säädettävä laki on uskottava, tulkinnasta ei aiheudu epäselvyyttä ja sen toimeenpano onnistuu myös käytännössä. Kokoomus on vaatinut pakollisen terveystarkastuksen sisällön ja pakkotestausten osalta täsmennystä. Pakollisen testausmahdollisuuden maahantulon sallimiseksi, tai jos henkilö kieltäytyy testistä, niin virallisen valvotun karanteenin tai maasta poistamisen pitäisi olla laissa säädelty. Tulkintaepäselvyyttä laista ei saisi syntyä. Kokoomus ehdottaa lain täsmennystä pakkotestausten osalta tulkintaepäselvyyksien ja PeV:n kannanoton perusteella.

Hallintovaliokunnan lausunnon mukaan tartuntatautilain 16 §:n mukaan pakolliseksi on määrätty nimenomaan osallistuminen terveystarkastukseen. Terveystarkastukseen osallistuminen edellyttää valiokunnan mielestä sitä, että terveystarkastus voidaan tosiasiallisesti henkilölle myös suorittaa. Tartuntatautilain 15 §:n mukaan terveystarkastus voi sisältää sellaisia näytteitä ja tutkimuksia, joista ei aiheudu merkittävää haittaa tutkittavalle. Nykyisessä covid-19-tautitilanteessa pakollinen terveystarkastus sisältää todennäköisesti myös covid-19-testin. Covid-19-näytteen ottamisesta ei asiantuntijakuulemisen perusteella aiheudu merkittävää haittaa tutkittavalle.

Ulkoministeriön Euroopan maita koskeneen selvityksen perusteella tautitilanteesta riippuen suurimmassa osassa maanosamme maita vaaditaan maahan saapuvalta covid-19-testitodistus maahanpääsyn edellytyksenä. Tämän lisäksi on maittain vaihtelevasti karanteenimääräyksiä, joiden rikkomisesta voidaan määrätä maasta riippuen jopa suuria sakkorangaistuksia. Hallintovaliokun-

Valiokunnan mietintö StVM 6/2021 vp Vastalause /kok

nan mielestä hallituksen on syytä ripeästi jatkaa asian selvittämistä hyödyntäen eurooppalaisia malleja ja kokemuksia.

Kokoomuksen näkemyksen mukaan on oleellisen tärkeää, että säädettävä laki on uskottava ja sen toimeenpano onnistuu myös käytännössä. Kokoomus vaati valiokunnassa sen takia täydennystä pakollisen terveystarkastuksen toteuttamismenettelyyn. Pakollisen testausmahdollisuuden maa-hantulon sallimiseksi, tai jos henkilö kieltäytyy testistä, niin virallisen valvotun karanteenin pitäisi olla laissa säädelty.

Kokoomus on huolissaan siitä, että erityisesti suhteellisen vilkasliikenteisten rajanylityspaikkojen kunnissa pakollisten terveystarkastusten laajamittainen toteuttaminen voi henkilöstön nykyisten saatavuusongelmien vuoksi olla haasteellista. Kokoomus pitää myös välttämättömänä, että rajoilla toteutettavat käytänteet ovat valtakunnallisesti yhdenmukaiset.

Kokoomus näkee välttämättömänä, että matkustajaliikenteen terveystarkastuksiin liittyvästä tehtävästä aiheutuvat kustannusten korvaukset tulee kohdentaa täysimääräisesti suoraan niille kunnille, joille kustannukset aiheutuvat. Myös aluehallintovirastojen talousvaikutukset on huomiotava lisääntyvän työmäärän takia.

On välttämätöntä, että tämän tehtävän hoitamiseksi turvataan lain säätämisen yhteydessä riittävät voimavarat ja rahoitus.

Koronakoirien hyödyntäminen

Hallintovaliokunta toteaa lausunnossaan, että asiantuntijakuulemisessa on esitetty lakiehdotuksen 89 §:ään lisättäväksi säännös siitä, että Tulli voi virka-apua antaessaan käyttää tartuntatauti-tien tunnistamisessa ja tarkastusten kohdentamisessa apunaan tartuntatauti-tien tunnistamiseen koulutettuja koiria. Nämä koirat eivät todentaisi tartuntatauteja, vaan ainoastaan auttaisivat tunnistamaan infektoituneita matkustajia, jotta heidät voitaisiin ohjata terveydenhoitoviranomaisten jatkotoimenpiteisiin. Hallintovaliokunta toteaa, että on syytä jatkaa koronakoirien kouluttamista ja hyödyntämisen selvittämistä. Kokoomus pitää tärkeänä, että taistelussa yleisvaarallista tartuntatauti-ta vastaan otamme käyttöön kaikki ne työkalut, joilla voimme ehkäistä tartunnan leviämistä. Erityisesti suurien matkustajamäärien seulonnassa ja terveystarkastukseen ohjaamisessa koronakoirien käytöstä voisi olla hyötyä. Koronakoirien käytöstä infektion tunnistamisessa on saatu lupaavia kokemuksia, minkä takia niiden koulutuksen jatkuminen tulee varmistaa ja mahdollisuus käyttää Tullin ja Rajavartiolaitoksen virkatehtävien apuna tulee myös lainsäädännöllisesti varmistaa.

Maskien käyttö

Suomen tautitilanteen edelleen heiketessä hallituksen tulisi myös vakavasti tarkastella muita mahdollisia keinoja vähentää rajaliikenteen myötä Suomeen pääsevien tautitapausten leviämistä edelleen.

Kokoomus vetoaa tässä myös hallitukseen, että se tuo eduskuntaan tartuntatautilain muutosesityksen, jossa tartuntatautilain 58 § muutetaan siten, että lakiin lisätään toimivaltasäännös, jonka

Valiokunnan mietintö StVM 6/2021 vp
Vastalause /kok

nojalla kunnan tartuntatautien torjunnasta vastaava toimielin tai useamman kunnan alueella aluehallintovirasto voi päättää velvollisuudesta käyttää kunnan tai aluehallintoviraston päättämällä rajatulla alueella ja päättäminä aikoina kasvomaskia kohonneen tartuntariskin omaavissa sisätiloissa ja joukkoliikenteessä silloin, kun toimenpide on välttämätön yleisvaaralliseksi perustellusti epäillyn tartuntataudin leviämisen ehkäisemiseksi.

Ehdotus

Edellä olevan perusteella ehdotamme,

että lakiehdotus hyväksytään muutoin valiokunnan mietinnön mukaisena paitsi 16 ja 89 § muutettuina. (Vastalauseen muutosehdotukset)

että hyväksytään viisi lausumaa. (Vastalauseen lausumaehdotukset)

Vastalauseen muutosehdotukset

16 §

Pakollinen terveystarkastus

(1 ja 2 mom. kuten StVM)

Maan rajoilla pakollisen terveystarkastuksen voi välttää menemällä valvottuun omakustanteeseen karanteeniin tai palaamalla lähtömaahan. (Uusi)

89 §

Virka-apu

(2 mom. kuten StVM)

Lisäksi Tulli tai Rajavartiolaitos voi virka-apua antaessaan käyttää tartuntatautien tunnistamisessa ja tarkastusten kohdentamisessa apunaan tartuntatautien tunnistamiseen koulutettuja koiria. (Uusi)

Vastalauseen lausumaehdotukset

1. Eduskunta edellyttää, että valtioneuvosto tekee tarvittavat toimet, jotta matkustajat voidaan velvoittaa uusintatestiin maahan saapumisen jälkeen sekä käyttämään sähköistä järjestelmää rekisteröitymiseen ja toisen testiajan varaamiseen, mikäli sitä ei voitaisi tehdä aluehallintoviraston 16 §:n mukaisessa päätöksessä.

2. Eduskunta edellyttää, että valtioneuvosto lisää rajoilla määrättävien karanteenien valvontaa.

Valiokunnan mietintö StVM 6/2021 vp
Vastalause /kok

3. Eduskunta edellyttää, että koronakoirien koulutusta jatketaan ja niitä voidaan käyttää mahdollisuuksien mukaan Tullin ja Rajavartiolaitoksen virka-aputehtävien yhteydessä.

4. Eduskunta edellyttää, että matkustajaliikenteen terveystarkastuksiin liittyvästä tehtävästä aiheutuvat kustannusten korvaukset tulee kohdentaa täysimääräisesti suoraan niille kunnille, joille kustannukset aiheutuvat.

5. Eduskunta edellyttää, että valtioneuvosto tuo eduskuntaan tartuntatautilain muutosesityksen, jolla voidaan säätää kasvomaskien käytöstä velvoittavasti sisätiloissa ja joukkoliikenteessä silloin, kun toimenpide on välttämätön yleisvaaralliseksi perustellusti epäillyn tartuntataudin leviämisen ehkäisemiseksi.

Helsingissä 11.3.2021

Mia Laiho kok

Pia Kauma kok

Juhana Vartiainen kok